

STAT ROMÂN, MINORITĂȚI ȘI SOCIETATEA NAȚIUNILOR. „CAZUL BUNURILOR PRIVATE ALE CIUCULUI”

Adrian Liviu IVAN

Un episod aparte în relațiile statului român cu minoritățile sale l-a reprezentat conflictul generat de exproprierea bunurilor fostului regiment secuiesc din Ciuc. Regimentul secuiesc a fost creat în secolul al XVIII-lea de Maria Tereza, alături de două regimente românești. Fiecare regiment constituia o comunitate care poseda un veritabil teritoriu compus din vaste întinderi de păduri, pășuni și pământuri arabile. Regimentele aveau obligația să furnizeze un anumit număr de unități militare, mai ales de cavalerie. Organizarea, viața administrativă și funcționarea acestora făceau obiectul statutelor speciale aprobate de guvernul Austro-Ungariei.

În 1923 statul român, succesor de drept al fostei monarhii austro-ungare, a preluat în posesie bunurile «*Administrației Ciucului*» și a expropriat o parte din terenurile arabile ale acesteia. Mai mult, imobilele care se găseau până atunci în «*Administrația Bunurilor Ciucului*» au fost repartizate unor administrații publice, încălcându-se destinația lor anterioară, care era culturală și de binefacere. Reprezentanții secuilor acuzau în primul rând tratamentul discriminatoriu în comparație cu regimentele românești, care și-au conservat toate drepturile. Oficialii români explicau acest tratament diferențiat prin faptul că regimentul secuiesc avea doar drept de uzufruct asupra bunurilor amintite și că adevăratul proprietar era statul succesor, adică România. Expropriind bunurile secuiești, statul român nu făcea decât să-și exercite dreptul de proprietar. Mai mult, statul român considera că o parte însemnată din «*Bunurile Private ale Ciucului*» aparțineau teritoriului luat de Austria Moldovei în 1775, statul român recuperând astfel ceea ce îi aparținea de drept. Împăratul Iosif al II-lea, prin Decretul nr. 3686, din 27 mai 1783 a acordat imobile militarilor de graniță pentru a-i încuraja să apere granițele estice ale Imperiului Habsburgic. Au beneficiat de acest decret Regimentul I de grăniceri români din Năsăud, Regimentul 13 de grăniceri români din Banat, grănicerii secuiei din Trei Scaune și grănicerii români de la Făgăraș. Românii din Năsăud, Caraș-Severin și secuii din Ciuc au pus averea lor sub administrația unor organisme comune autonome, (în cazul secuilor cunoscută sub numele de Administrația Bunurilor Private ale Ciucului).

Legea agrară din 1921, în ciuda faptului că *Decretele* Consiliului Dirigent exceptaseră de la expropriere bunurile tuturor grănicerilor, nu prevedea această excepție decât pentru bunurile grănicerilor din Năsăud. Nemulțumiți, secuii s-au adresat cu plângeri celor două Camere ale Parlamentului României, cerând ca excepția de la expropriere acordată grănicerilor români de la Năsăud să se extindă și asupra lor. Secuii susțineau că sunt proprietari de drept, invocând actele imperiale din 1783, conform cărora «*Alpes et Terena Moldavis et Valachis Transalpinus recuperata, Militariae duntaxet Limitae usuic emolumento relinquuntur*» era imprecis formulată, spre deosebire de cererea Guvernului maghiar din 23 ianuarie 1869 către Franz Josef, care cerea restituirea averilor secuiești «*cu drept de proprietate*».

Situația în care se găseau grănicerii secuiei din Ciuc încălca principiile egalității de tratament a tuturor cetățenilor României, prevăzută de Tratatul și de Constituția din 1923. Comitetul Agrar care a judecat diferendul a motivat exproprierea averii grănicerilor secuiei din Ciuc prin faptul că Iosif al II-lea le-a acordat acestora doar dreptul de uzufruct și nu cel de posesiune. Ca urmare, dreptul statului habsburgic, moștenit de Austro-Ungaria revenea prin Tratatul de pace statului succesor, România. Mai mult, Comitetul Agrar aducea ca argument pedeapsa confiscării bunurilor în urma participării secuilor la revoluția din 1848-1849 în tabăra Guvernului de la Budapesta. Averea le-a fost redată doar în 1869 de către împăratul Franz Josef (1848-1918) cu drept de uzufruct. Cu această ocazie, Bunurile Ciucului nu au fost acordate numai grănicerilor, ci întregii populații din județul Ciuc. Începând cu această dată, «*Bunurile Private ale Ciucului*» au fost administrate de urmașii

grănicerilor secuiei (care beneficiau de autonomie) în scopuri economice și culturale, până la 1923, când au fost expropriate de statul român. Reprezentanții secuilor au contestat argumentația, arătând că și grănicerii români s-au bucurat de averea lor în aceleași condiții, fără să fie expropriați de Legea agrară pentru Transilvania (30 iulie 1921).

Cum era de așteptat, urmașii secuilor grăniceri s-au adresat la 25 iunie 1929 cu petiții Societății Națiunilor, declanșând încă un conflict între minorități și statul român. Secuicii cereau intervenția Societății Națiunilor, acuzând tratamentul discriminatoriu față de grănicerii români, care încălca astfel *art. 9* al Tratatului Minorităților. Ei arătau totodată că statul român nu și-a adjudecat juridic dreptul de proprietate asupra bunurilor Ciucului.

Statul român a trimis observația la memoriul secuilor în 2 octombrie 1929, urmată de altele în 8 mai, 3 septembrie și 20 decembrie 1930. Guvernul român a susținut drepturile sale de proprietate, în calitate de moștenitor al Austro-Ungariei, și a arătat că, spre deosebire de grănicerii secuiei din Ciuc, care aveau drept de uzufruct asupra imobilelor date de Iosif al II-lea, grănicerii români din Năsăud erau proprietari de drept. Mai mult, statul român n-a confiscat Bunurile Ciucului, ci le-a expropriat, iar Comitetul agrar era o instanță judiciară și nu una politică. În urma exproprierii, au beneficiat cu prioritate țărani secuiei din Ciuc.

Analiza celor două puncte de vedere le-a făcut un *Comitet de Trei* format din reprezentanții Marii Britanii, Finlandei și Iranului, în ianuarie 1930. *Comitetul* a recomandat guvernului român să se abțină de la orice modificare a statu-quo-ului. El a studiat documentele pentru a clarifica situația «*Bunurilor Private ale Ciucului*», dreptul de uzufruct sau de proprietate al regimentului secuiesc (era analizat aici și memoriul guvernului maghiar către împăratul Franz Josef din 23 ianuarie 1869 în favoarea secuilor din Ciuc), destinația actuală a bunurilor, textul de înscriere a bunurilor în registrul funciar. La începutul lui 1930, intra în joc și guvernul maghiar trimițând Societății Națiunilor o fotocopy a memoriului guvernului maghiar către împăratul Franz Iosif (1869). Conflictul risca să crească în intensitate, mai ales că guvernul României a refuzat maniera de intervenție a statului maghiar și a trimis Secțiunii Minorităților, documente oficiale ale textelor cerute de acesta. Până la sfârșitul anului 1930, chestiunea bunurilor regimentului secuiesc nu a fost rezolvată.

Pablo de Azcarate va vizita România în octombrie 1930. Cu această ocazie, el a criticat încetineala cu care acționa guvernul Maniu în direcția rezolvării conflictului. Răspunsul dat de autoritățile românești n-a fost unul foarte categoric, Iuliu Maniu invocând unele disfuncționalități administrative.

Comitetul celor Trei (modificat prin înlocuirea reprezentantului Finlandei cu cel al Norvegiei) a prezentat Consiliului un document minuțios în ianuarie 1931 (semnat de președintele Comitetului, M. Ala, ambasadorul Iranului la Paris, Sir Wiliam Malkin, consilier juridic al Foreign Office-ului pentru Anglia și M. Mowinckel, primul ministru al Norvegiei). Pe baza acestui raport, chestiunea a fost înscrisă pe ordinea de zi a sesiunii Consiliului din mai 1931. Discutarea problemei a fost însă amânată la sugestia reprezentantului Japoniei, care între timp fusese informat de guvernul român că au început negocierile între acesta și petiționari. Din nefericire, negocierile dintre cele două părți direct interesate au fost curând întrerupte, ceea ce l-a determinat pe reprezentantul Japoniei să propună constituirea unui Comitet de juriști care să-și exprime părerea față de chestiunea dreptului de proprietate sau uzufruct al urmașilor regimentului secuiesc.

Juriștii au respins teza românească conform căreia descendenții regimentului secuiesc trebuiau să epuizeze căile de recurs interne și se pronunțau pentru examinarea chestiunii de fond. Ca urmare, raportorul japonez, M. Nagaoka, cerea Secțiunii de Minorități a Ligii să pregătească un proiect de raport în care să ceară avizul consultativ al Curții Permanente de Justiție cu privire la dreptul descendenților regimentului secuiesc. Mai mult, secuicii motivau în protestul lor că România a încălcat *art. 11* al Tratatului care se referea la autonomia culturală și religioasă a comunității secuilor și sașilor. Scopul administrației bunurilor Ciucului fiind unul cultural, exproprierea încălca dreptul la autonomie al acestora.

Cu toate protestele lui Nicolae Titulescu adresate directorului Secțiunii de Minorități a Ligii, Consiliul va adopta un nou raport în mai 1932, în care expunea patru puncte: 1. Consiliul lua act de avizul juriștilor; 2. Consiliul însărcina un Comitet format din reprezentanți ai Marii Britanii, Norvegiei și raportorul japonez Nagaoka să continue examinarea chestiunii; 3. Guvernul român urma să acorde facilități negocierii între acesta și Comitet; 4. el trebuia să accepte un expert care să vină la fața locului.

Reprezentantul Secțiunii Minorități va fi trimis în România, având misiunea să se informeze asupra a două puncte: 1. Situația la zi a bunurilor repartizate și partea acordată minorității maghiare; 2. Menținerea caracterului minoritar al instituțiilor culturale susținute din veniturile bunurilor.

Aranjamentul la care a ajuns *Comitetul* și guvernul României în septembrie 1932 arată disponibilitatea statului român pentru a rezolva problemele cu minoritățile sale. Reconstituirea unei părți a «*Bunurilor Private ale Ciucului*», mai ales cele legate de imobilele urbane, atribuirea «*Administrației Bunurilor Ciucului*» a unui lot de 670 hectare de păduri și pășuni va pune capăt unui conflict de aproape zece ani și demonstrează disponibilitatea statului român de a corecta erorile sale administrative. România va încerca să reglementeze definitiv situația «*Bunurilor private ale Ciucului*», printr-o lege specială din 1934, neacceptată de urmașii secuilor.

Demersul nostru în acest articol este unul încadrat logicii istoriei și analizei relațiilor internaționale după Primul Război Mondial. Constatăm o creștere a numărului de actori internaționali, interguvernamentali și nonguvernamentali. Demersurile Ligii Națiunilor, a statelor-națiune direct interesate în chestiunea minorităților, a reprezentanților minorității maghiare arată rațiunile, instrumentele și posibilitățile de rezolvare a conflictelor specifice anilor interbelici. Remarcabil, din punctul nostru de vedere, era constituirea, în ciuda rezervelor statelor, a unui sistem de protecție a minorităților.

Incidența acțiunilor Ligii în raporturile dintre stat și minoritățile sale s-a făcut dificil, pe de o parte datorită dorinței primului de a conserva suveranitatea sa, iar pe de altă parte acțiunilor unor state revizioniste, cum a fost cazul Ungariei.

Rezolvarea unor conflicte cum sunt cele legate de minoritățile din Transilvania au depins de factori economici și financiari. Statele succesoare ale Austro-Ungariei au ieșit din război cu foarte multe probleme financiare, datorii externe etc. Relaxarea sistemului internațional după marea criză economică (1928-1933) a permis afirmarea internațională a statelor centrale și est-europene, fapt ce se va observa și în disponibilitatea lor de a stinge conflicte vechi, cum era cazul «*Bunurilor Regimentului Secuiesc*». Din nefericire, ascensiunea nazismului a încurajat acțiunile revizioniste, tensionând relațiile dintre statele succesoare ale fostului Imperiu Austro-Ungar.